

ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ (GENDER EDUCATION) – цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість, почуття, поведінку вихованців з метою формування в них егалітарних цінностей, поваги до особистості, незалежно від статі, розвитку індивідуальних якостей і здібностей задля їх самореалізації, оволодіння навичками толерантної поведінки та з метою побудови громадянського суспільства (С. Вихор).

Означене поняття належить до тих, які активно розробляються в науці. Дослідниці І. Іванова та О. Цокур вважають, що ґендерне виховання – це «цілеспрямований, організований і керований процес формування соціокультурних механізмів конструювання чоловічих і жіночих ролей, поводження, діяльності та психологічних характеристик особистості, запропонованих суспільством своїм громадянам залежно від їхньої біологічної статі». Мету ґендерного виховання вбачають у створенні умов для формування егалітарної свідомості, вільної від ґендерних стереотипів і відповідальної за свої міжособистісні взаємини у соціумі.

Окрім того, під ґендерним вихованням розуміють процес, спрямований на формування якостей, рис, властивостей, що визначають необхідне суспільству ставлення людини до представників іншої статі (В. Кравець).

Також у науковому дискурсі ґендерне виховання трактують як «процес цілеспрямованого систематичного вироблення в осіб обох статей способів і форм паритетності у відносинах, моральних норм рівності, рівноправності, взаємоповаги, врахування як спільного, так і відмінного, що властиво жінці й чоловікові, а також формування вільної особистості з ґендерним світоглядом і навичками ґендерно орієнтованої поведінки» (Л. Кобелянська і Т. Мельник).

ґендерне виховання тлумачать як «комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної взаємодії із соціальними інституціями, на формування ґендерної ідентичності, вироблення в особистості навичок взаємодії на засадах ненасильства, корекцію ґендерних стереотипів, на її соціальний захист» (В. Васильєва, Т. Голованова, Л. Міщик).

На думку Т.Дороніної, ґендерне виховання – цілеспрямований, чітко організований процес формування у школярів/студентів андрогінних якостей особистості, рис характеру, навичок і звичок ґендерно-збалансованої соціальної поведінки, егалітарних

поглядів і переконань, потреб і мотивів соціокультурної діяльності та соціальної активності, побудованих на принципах ґендерної рівності та толерантності.

Аналіз ключових слів дозволяє розкрити зміст ґендерного виховання. Насамперед, визначення містять складові поняття «виховання», це, зокрема, якості, риси, властивості, ставлення, свідомість, почуття, діяльність, здібності, психологічні характеристики. Інші лексико-семантичні одиниці розкривають специфіку саме ґендерного аспекту.

У запропонованих визначеннях ґендерне виховання набуває характеру управління та керівництва. Г. Лактіонова подає визначення з точки зору феміністичного дискурсу, зокрема, як спосіб передачі знань, норм, стандартів поведінки, орієнтованих на сприйняття жінки як повноправного члена суспільства, визнання цінності її особи і творчого потенціалу, побудови на цій базі відносин між представниками двох статей.

На основі виділених змістових одиниць суб'єктами ґендерного виховання є: жінки і чоловіки, вихованці, підростаюче покоління, громадяни, особи обох статей.

Значна кількість інших ключових слів не є індикатором неузгодженості думок авторів чи суперечності підходів до тлумачення поняття, а свідчить про багатоаспектність ґендерної тематики, в цілому, і перспектив ґендерного виховання, зокрема. Вони характеризують ґендерне виховання, акцентуючи увагу, на соціокультурних механізмах конструювання чоловічих і жіночих ролей, способах та формах паритетності, моральних нормах рівності, навичках ґендерно орієнтованої і толерантної поведінки, розвитку ґендерного світогляду, корекції ґендерних стереотипів, оволодінні моральною культурою в сфері взаємовідносин статей, необхідності врахування як спільного, так і відмінного, що властиво жінці й чоловікові.

Систематизація виділених змістових одиниць дає можливість окреслити цінності, покладені в основу ґендерного виховання, – це рівноправність, взаємоповага, егалітарність (франц. *egalite* – рівність), паритетність, толерантність, індивідуальність, самореалізація. Як результат – вільна особистість і громадянське суспільство.

Дослідники зауважують, що ґендерне виховання передбачає розвиток індивідуальних задатків, здібностей дівчат і хлопців, включаючи ті, котрі традиційно приписуються протилежній (іншій) статі; при цьому основна увага звертається на:

– нейтралізацію і пом'якшення соціально обумовлених відмінностей між людьми різної статі (а не акцентування відмінностей між ними);

- взаємозамінність соціальних ролей (а не орієнтацію хлопців і дівчат на виконання традиційних чоловічих та жіночих ролей);
- стимулювання хлопців і дівчат до самостійного вибору соціально схвалюваних моделей поведінки, заохочення індивідуальних інтересів (а не намагання втиснути поведінку дитини у жорсткі рамки статево-рольових моделей).

Ґендерне виховання виділене як окремий вид, водночас простежується дуже тісний його зв'язок з іншими видами виховання: національним, моральним, сімейним, правовим, трудовим, розумовим та іншими.

Оскільки освіта має на меті всебічний розвиток особистості, то вона має підстави і колосальні можливості щодо реалізації ідеї ґендерної рівності та використання потенціалу ґендерного виховання. Суб'єкти ґендерного виховання – це батьки, вчителі-предметники, класні керівники, викладачі, вихователі, соціальні педагоги, психологи, адміністрація навчального закладу та ін. Справедливе та рівне ставлення до дітей та молоді під час навчально-виховного процесу сприяє засвоєнню ними принципу егалітарності на безпосередніх прикладах, і навпаки упереджене ставлення до однієї з ґендерних груп закріплює уявлення про нерівні можливості.

Численні наукові розвідки свідчать про нерівне ставлення до учнів та учениць, студентів і студенток та «недружнє» освітнє середовище, яке культивує дискримінаційні практики, обмежує життєве самовизначення вихованців і вихованок, закріплює традиційні уявлення про призначення осіб певної статі. Такий стан речей обумовлює необхідність зусиль щодо ґендерного виховання підростаючого покоління.

Вимогою часу є підготовка нової генерації педагогічних працівників, які усвідомлюють закономірності ґендерного розвитку суспільства й особливості ґендерної соціалізації особистості, уміють створювати вільне від ґендерних упереджень виховне середовище, не допускають випадків дискримінації за ознакою статі. Інтеграція ґендерного підходу в систему професійної підготовки фахівців є доцільною, тому що визнання засадничої рівності жінок і чоловіків та цінності кожної й кожного, здатність майбутніх спеціалістів обстоювати ідею ґендерної рівності, долати можливий супротив у вигляді стереотипних переконань, забезпечувати оптимальні умови розвитку особистості є важливими складовими дотримання прав людини і утвердження демократичних цінностей та принципів.

Гендерне виховання сприяє формуванню егалітарної свідомості, вихованню всебічно розвиненої, гармонійної особистості, вільної від стереотипів та упереджень за ознакою статі, здатної розбудувати громадянське суспільство.

Важливою є зміна парадигми освітньої системи таким чином, щоб використовувати знання й таланти кожного громадянина, і досягти того, аби жінки і чоловіки однаковою мірою брали участь у реконструкції українського суспільства.

Література

1. Вихор С. Т. Гендерне виховання учнів старшого підліткового та раннього юнацького віку : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.07 / Вихор Світлана Теодозіївна. — Тернопіль, 2005. — 272 с.
2. Дороніна Т. О. Теоретико-методологічні засади гендерної освіти та виховання учнівської молоді : [монографія] / Тетяна Олексіївна Дороніна ; НАПН, Інститут вищої освіти, КДПУ, МОНМС України. — Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. — 331 с.
3. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : [навч. посіб.] / Володимир Кравець. — Тернопіль : Джура. — 2003. — 416 с.
4. Міщик Л. І. Формування гендерної рівності майбутніх соціальних педагогів в умовах соціального партнерства «факультет-громадська організація» : [монографія] / Л. І. Міщик, Т. П. Голованова, В. В. Васильєва. — Запоріжжя : Вид-во «Просвіта», 2006. — 220 с.
5. Цокур О. Основи гендерного виховання / О. Цокур, І. Іванова // Гендерний розвиток у суспільстві : [конспекти лекцій]. — К. : ПЦ «Фоліант», 2005. — С. 183—223.

© ***Олена Остапчук***